

dion kooijman twee interviews

Binnen het Project-Coördinatoren-Collectief in de Gemeente Rotterdam worden momenteel verschillende onderzoeken verricht naar de effecten van 10 jaar stadsvernieuwing. Er is gesproken met twee van die onderzoeksgroepen, te weten: *Stadsvernieuwing als sociaal proces* en *bureaucratisering van de stad* stadsvernieuwing, waarin respectievelijk de segregatie-effecten van het stadsvernieuwingsbeleid en de veranderde organisatiestructuur van de Rotterdamse diensten centraal staan. Daarnaast kwamen de theoretische probleemstellingen van het onderzoek en het 'sociaal engagement' van de bouwkundig ingenieurs aan de orde. Daarbij speelt de herkomst van

de onderzoekers een rol, aangezien zij voor het merendeel studeerden aan de Afdeling Bouwkunde in Delft en in verschillende studiegroepen als 'Smienk', 'BOS' en 'SIVEP' participeerden.

De interviewvorm is gekozen, omdat het onderzoeken betreft die nog in ontwikkeling zijn. Het is een poging om alvast vooruit te blikken op mogelijke (onderzoeks-)resultaten, die naar verwachting pas dit najaar zullen worden gepresenteerd.

De gesprekspartners waren: Arnold Reijndorp, Arie van der Krogt, Kees Noort ('Stadsvernieuwing als sociaal proces') en André Bus, Hans Hazenak, Han Meyer ('Bureaucra-

tisering van de stadsvernieuwing'). Arnold Reijndorp is werkzaam bij het Instituut voor Normen en Waarden in Rotterdam, en treedt op als begeleider van het onderzoek. Ook was hij deelnemer aan de studiegroep 'Smienk'. Arie van der Krogt, André Bus en Hans Hazenak werken bij het PCC en waren verbonden aan de 'BOS'-groep. Kees Noort is werkzaam bij het projectbureau in Crooswijk. Han Meyer is werkzaam bij het projectbureau in Katendrecht, was deelnemer aan de SIVEP-studiegroep en publiceerde onder andere *De Beheerste Stad* (1980) en *Operatie Katendrecht* (1983).

stadsvernieuwing als sociaal proces

interview met een pcc-onderzoeksgroep in het kader van 10 jaar stadsvernieuwing rotterdam
kees noort, arie van der krogt, arnold reijndorp

In het verslag van de PCC-excursie naar Parijs wordt de vraag geformuleerd, in hoeverre de Rotterdamse stadsvernieuwingspolitiek gezien moet worden in het kader van een bepaalde bevolkingspolitiek. In de 'aanzet' van jullie onderzoeksgroep wordt echter gesteld, dat de bevolkingsamenstelling méér afgeleide dan uitgangspunt is van de 'Rotterdamse aanpak'.

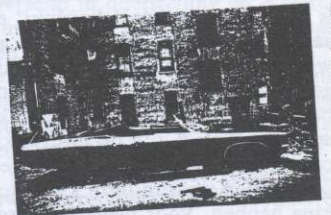
Ook de onderzoeksverslagen wekken de indruk, dat er in theoretisch opzicht twee verschillende inzetten beoogd worden. Heeft de herkomst van een aantal PCC-onderzoekers uit verschillende Delftse studie-

groepen als BOS en SIVEP daarbij een rol gespeeld?

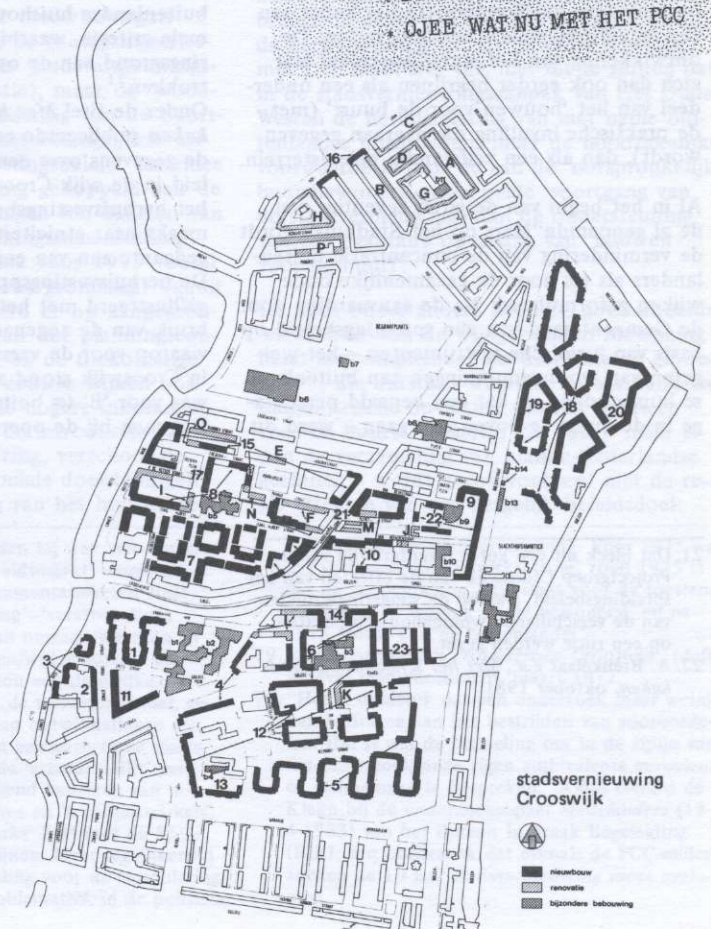
AvdK: Het idee van *De Beheerste Stad* gaat uit van een bewuste sturing vanuit de politiek, waarbij bepaalde bevolkingspolitieke doelen worden nagestreefd, een 'rustige stad' bijvoorbeeld, of 'het herverdelen van mensen over de stad'. Nu zijn er weliswaar allerlei 'bevolkingspolitieke' tendenzen waarneembaar, maar die zijn volgens mij niet vanuit een sociaal-democratische politiek te verklaren. In tegenstelling tot SIVEP hanteerde de BOS-groep, waarvan ik deel uitmaakte, indertijd een 'structuralisme', waarin niet een

HOERA

periodiek over 10 jaar PCC en
10 jaar stadsvernieuwing
nr 1 januari 1984

* SV EN SOCIAAL PROCES
* OJEE WAT NU MET HET PCC

doelgericht subject centraal stond, maar een structuur met bepaalde effecten.

AR: Dat betekent niet, dat bevolkingspolitieke doelstellingen volledig ondergeschikt zijn aan de stadsvernieuwingsproductie. In Crooswijk bijvoorbeeld, liggen bevolkingspolitiek en stadsvernieuwing in elkaars verlengde. De produktie was vaak gericht op het oplossen van een aantal sociale problemen. Als je je junkies kwijt wilt, dan kan je bijvoorbeeld de panden waarin ze zitten gaan slopen. Je kunt het sociale probleem natuurlijk ook op een andere manier definiëren, maar dan moet het ook op een andere manier opgelost worden, bijvoorbeeld door die panden te laten staan en te gaan kijken wat je daarna met die junkies kunt doen. Maar je moet het beoogde sociale effect niet overschatten door de sociaal-democratische bevolkingspolitiek als enige motor, enige actor, en alom organiserend subject tot uitgangspunt te nemen.

Er zijn ook verschillen in aanpak per wijk, bijvoorbeeld tussen Crooswijk en het Oude Westen, als het gaat om de verhouding tussen bevolkingsamenstelling en stadsvernieuwing.

AvdK: Zowel in Crooswijk als in Het Oude Westen zijn, aanvankelijk vaag, sociale doelstellingen geformuleerd. De uitwerking van die doelstellingen is in die twee wijken echter totaal verschillend. Waarschijnlijk komt die uitwerking ook overeen met een aantal onuitgesproken doelstellingen; in het Oude Westen 'een gewone wijk voor de gehele bevolking' en in Crooswijk 'een gewone wijk voor de mensen die er vroeger woonden'; 'bouwen voor vroeger' dus.

Wat we gemist hebben in het beleid op stedelijk niveau is een ondersteuning van die Oude Westen-aanpak.

AR: Men heeft de andere aanpak toegelaten en zelfs laten overheersen in het stedelijke beleid. Natuurlijk is er een beleid geweest van het gemeentebestuur. Om bepaalde, op dat moment politiek moverende redenen, hebben ze het aan de wijken overgelaten. Dat was de 'Rotterdamse aanpak'...

Zonet viel de uitspraak 'bouwen voor vroeger'. Het is opvallend dat het 'bouwen voor de buurt' zelden of nooit als nostalgisch is bekritiseerd.

AR: Ja, hoewel dat maar één aspect is van een heel complex van verwachtingen. Onlangs stelde iemand in een Frans blad, dat de mensen niet hun materiële situatie, maar hun geschiedenis gerenoveerd willen zien. Dat komt overeen met 'de buurt moet weer worden zoals die was'.

Maar het is niet alleen nostalgie. De strijd tegen cityfuncties en autowegen is natuurlijk ook een materiële strijd om de ruimte. Afgezien van de vraag of het Hofplein wel een leuke plek is om te wonen, is er gestreden om daar niet alleen vrije-sector en premiewoningen, maar ook woningen met stadsvernieuwingshuren te realiseren.

In politiek opzicht draait het 'bouwen voor de buurt' vooral rond 'de bewonersbelangen'. Leidt het rechtstreeks onderschrijven van 'de bewonersbelangen' niet tot een ambivalente houding: een 'hoera-stemming' als blijkt dat buitenlanders een evenredige toegang hebben tot de nieuwbouw en de renovatie, en een wat ongemakkelijke houding, als 'het bewonersbelang' impliceert dat buitenlanders moeten worden geweerd?

Is het mogelijk om aan zo'n ambivalente houding te ontkomen?

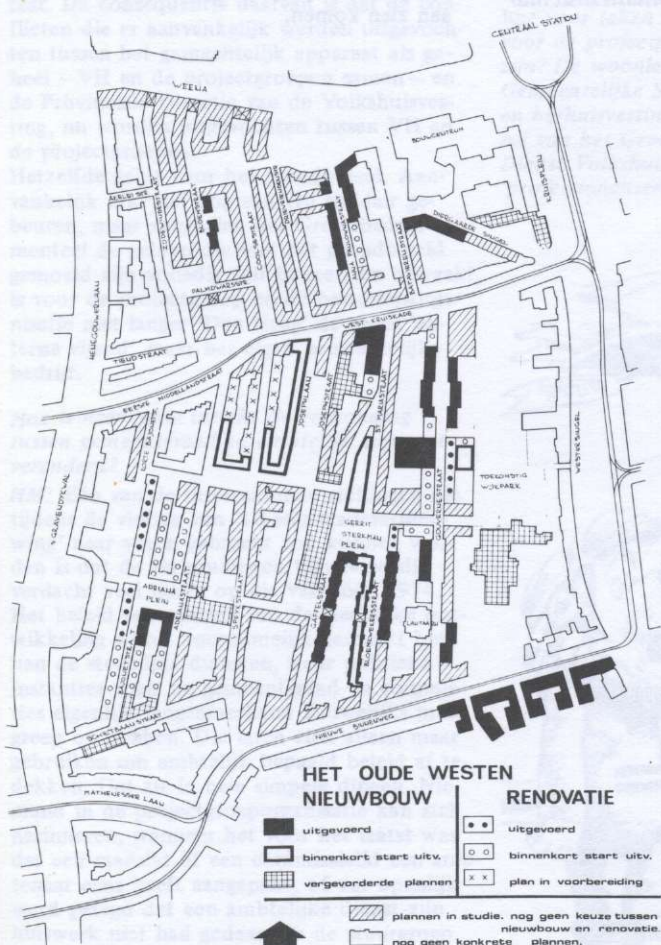
AvdK: Ik heb dat nooit zo als een tegenstelling gezien. Als bewoners de nieuwbouw al-

leen willen bestemmen voor Nederlandse gezinnen met kinderen, dan ga je daar tegenin. Het onderschrijven van het bewonersbelang betekent niet dat je alles doet wat de bewoners zeggen. Je doet dingen waarvan je denkt dat ze in het belang van de bewoners zijn.

KN: In 1974 zei Crooswijk: 'Nu zijn wij aan de beurt', en in 1984 zijn ze daar nog steeds aan de beurt en is het: 'Die wijk is van ons, wij horen er in te wonen en het moet voor ons vernieuwd worden'. Dat 'ons' wordt daarbij nogal eng gedefinieerd.

AR: Toch moet je voorzichtig zijn met zulke verhalen. Die verhalen hebben namelijk een 'uitsluitend', maar ook een 'insluitend' effect, en dat laatste is nu juist de kracht van elke organisatie. Het is op dit moment politiek verdomd belangrijk, dat een aantal organisaties overeind blijven, en niet om zeep geholpen worden omdat ze 'uitsluiten'. Wat dat laatste betreft moet je je eigen intellectuele abstracties en politiek denken een beetje bij elkaar houden. Het zijn gewoon twee doelen. Je moet er dus voor zorgen dat die uitsluiting verandert in een soort insluiting, zodat buitenlanders op allerlei terreinen gewoon mee gaan doen, in het onderwijs en in de nieuwbouw, in de woonlastenacties, noem maar op, zodat de ingesloten groep groter wordt en die uitsluiting verdwijnt. Zodat het zwarte gezicht op een nieuwbouwtrap langzamerhand niet vreemd meer wordt gevonden. Bewonersorganisaties zijn daar natuurlijk ook al wel mee bezig.

Het PCC-onderzoek zou een tweetal problemen moeten oplossen. Het zou tegenwicht moeten bieden aan de afname van de betrokkenheid van de medewerkers bij de stadsvernieuwing. Verder zou het onderzoek in moeten gaan op de oorzaken van het stagneren

(foto Piet Rook)

van de voortgang van de stadsvernieuwing. Welk verband bestaat er tussen die twee problemen? En wat voor effecten verwachten jullie in dit opzicht van de onderzoeksresultaten?

AvdK: In het begin van de jaren zeventig was het engagement algemeen, binnen de hele organisatie. Het was duidelijk waarvoor je werkte. Na een periode waarin niets persé onmogelijk was, alles verzonnen moest worden en waarin we binnen de apparaten een tamelijk stevige positie hadden, is er een omslag gekomen. Daarna is het hard achteruit gegaan met het engagement. Het wordt steeds duidelijker dat de stadsvernieuwing overal op zijn grenzen stuit, dat er geen 'rek' meer in zit. De contingenten zijn laag, de financiële middelen zijn gering, de woonlasten zijn eigenlijk te hoog. Je vraagt je af waar je het allemaal nog voor doet. Het PCC-onderzoek is een manier om die duidelijkheid uit het begin weer boven tafel te krijgen en dat malaisegevoel om te buigen in een soort 'strijdgevoel'.

De waarde van het onderzoek voor de toekomst van de stadsvernieuwing hangt af van de uitkomsten en de presentatie. Het is daarbij de vraag of het zondermeer invoeren van de onderzoeksresultaten in de discussie over stadsvernieuwing wel mogelijk is, en of daarmee een wijziging van de kijk op stadsvernieuwing bereikt kan worden.

AR: Overigens is het eigenlijk heel merkwaardig, dat bijvoorbeeld de 'woonlastenproblematiek', waar iedereen het steeds over heeft, wel als een onderzoeksthema wordt geformuleerd, maar dat dat onderzoek doodbloedt. Dat ligt niet alleen aan de interesse van de deelnemers of aan tijdgebrek, want binnen de projectorganisatie was er wel bemoeienis met de kwestie van de woonlasten. Dit ligt inmiddels bij de Gemeentelijke Sociale Dienst. Daar zetten ze op de woonlastenproblematiek speciaal mensen in. Ook bij de Dienst Woonruimte zaken

zie je dat. Die zijn inmiddels zo ver gereorganiseerd, dat ze het vraagstuk van de herhuisvesting en de huisvesting zelf in de hand hebben. Dat is een ontwikkeling in de verhouding tussen de projectorganisatie en andere delen van het gemeentelijk apparaat die je over de hele linie kunt waarnemen.

In de eerste zinnen van de Deelnota Stadsvernieuwing uit 1975 wordt voor de stad een geweldige toekomst voorspeld. Die toekomst wordt nu overschaduwd door de komst van het Stadsvernieuwingsfonds, de huurharmonisatie en dergelijke. Hoe denken jullie in dat licht over de toekomst van de projectbureau's?

KN: Ik doe geen uitspraak over hoe ik het zelf zie, maar ik weet wel hoe het zou moeten . . .

Het projectbureau Cool is al gesloten en Delfshaven volgt over anderhalf jaar. De sleutel gaat in het doosje en wij kunnen de inventaris overnemen: een kapstok en hier en daar een tekentafel.

Dat is een heel slechte zaak, want je kunt die bureaus niet zomaar even sluiten. Er moet op de een of andere manier iemand van het ambtelijk apparaat in zo'n wijk gedetacheerd blijven. Zaken die straks in de sfeer van het beheer komen te liggen zullen toch ook ambtelijke inzet, ondersteuning en coördinatie vergen. De discussie daarover is tot nu toe nog maar half gevoerd en er dreigen dadelijk weer een aantal projectbureaus te worden opgeheven. Dan moet die kwestie opnieuw aan de orde gesteld worden. Als het zo door gaat blijven straks alleen de woningbouwverenigingen over, en die zijn op dit moment nauwelijke geëquipeerd om na de stadsvernieuwingsperiode de zaak goed te kunnen runnen.

In Crooswijk worden de laatste tijd een aantal veranderingen in de organisatiestructuur

voorgesteld. Er worden (beheers-)taken naar woningbouwverenigingen en spreekuren van de diensten overgeheveld. Men heeft daarvoor als argument, dat er geen versterkingen voor het projectbureau zijn gekomen. Is dat niet in strijd met de wens om de projectbureaus vanuit een gemeentelijke verantwoordelijkheid te laten voortbestaan?

KN: Op een gegeven moment is het de keus tussen '80 uur per week werken' en het laten liggen van een aantal zaken die in een bepaalde periode niet persé noodzakelijk zijn. Wij denken dat het gedeeltelijk afbouwen van de deelprojectgroepen, een verandering in de vergaderfrequentie van eens per maand naar eens in de twee maanden niet echt nadelig is voor de stadsvernieuwing zoals die nu draait.

AR: Maar als je zo blijft doorredeneren is dat wel de dood in de pot. De projectgroepen hebben alleen maar een kans als ze hun werkterrein verbreden, als ze zich ook inlaten met de prioriteiten (die nu door het gemeentebestuur gesteld worden) ten aanzien van werkgelegenheid, problemen van vrijetijdsbesteding, onderwijs aan buitenlandse kinderen, enzovoorts.

Het probleem is daarbij, dat het PCC zich steeds meer als een onderdeel van de DROS heeft ontwikkeld. Vroeger waren de projectcoördinatoren weliswaar in dienst van Stadsontwikkeling, maar ze hadden met de DROS toch vrij weinig te maken. Ze liepen net zo makkelijk bij andere sectoren binnen. Misschien is dat op wijkniveau nog wel zo, maar op PCC-niveau is het alleen maar 'stadsontwikkeling en volkshuisvesting'.

Als je bijvoorbeeld wethouder den Dunnen af en toe hoort ketteren tegen de stadsvernieuwingsector, omdat die gewoon verzuipt in de ambtenaren, terwijl hij met twee man en een paardekop een werkgelegenheidsbeleid moet zien te voeren, dan kun je de afbraak van de projectorganisatie natuurlijk al aan zien komen.